

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)
SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)
SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej M. S.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 17 września 2021 r., I ACa 734/20,

w sprawie z powództwa M. S.

przeciwko Bank spółce akcyjnej w G.

o ustalenie i zapłatę ewentualnie o uznanie postanowień umowy za bezskuteczne i
zapłatę,

**1) uchyla zaskarżony wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu
pierwszej instancji przez oddalenie powództwa i rozstrzygającej
o kosztach postępowania za obie instancje (punkt I i III) i sprawę
w tej części przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
apelacyjnego i kasacyjnego,**

2) odrzuca skargę kasacyjną w pozostałej części (pkt II).

Agnieszka Piotrowska

Władysław Pawlak

Karol Weitz

r.g.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 21 lipca 2020 r. w sprawie z powództwa M.S. przeciwko Bankowi S.A. w G. (dalej Bank), Sąd Okręgowy w Gdańsku ustalił, że umowa kredytu z 28 grudnia 2005 r. zawarta przez powódkę M.S. z poprzednikiem prawnym pozwanego Bank Spółka Akcyjna jest nieważna (pkt 1), zasądził od pozwanego Banku na rzecz powódki kwotę 218.513,19 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 1 maja 2018 r. do dnia zapłaty (pkt 2) i orzekł o kosztach postępowania (pkt 3).

Sąd ustalił, że w dniu 28 grudnia 2005 r. powódka zawarła z poprzednikiem prawnym pozwanego Bank S.A. umowę kredytu w kwocie 297.757,56 zł indeksowanego kursem franka szwajcarskiego (CHF) na warunkach szczegółowo opisanych w uzasadnieniu wyroku. Zgodnie z ich treścią, w dniu wypłaty kredytu jego saldo zostało ustalone w CHF według kursu kupna CHF wskazanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez Bank (dalej Tabela kursów). Raty kredytu wyrażone w CHF miały być spłacane przez powódkę w złotych polskich po przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF ustalonego przez kredytodawcę w Tabeli kursów. Kredyt został uruchomiony w dniu 6 stycznia 2006 r. przez przelew do Banku kwoty 291.999,99 zł. z przeznaczeniem na spłatę kredytu zaciągniętego przez powódkę na budowę domu jednorodzinnego oraz dokonanie opłat wskazanych w umowie w łącznej kwocie 5.757,55 zł. Zgodnie z umową kredytodawca pobierał należne raty kredytu z rachunku bankowego powódki prowadzonego w złotych. Do dnia 6 marca 2018 r. powódka spłaciła kwotę 220.649,87 zł, zaś do dnia 6 czerwca 2018 r. kwotę 225.327,91 zł. Dom na budowę, którego został zaciągnięty kredyt, był i jest wykorzystywany w celu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych powódki. Od grudnia 2019 r. powódka prowadzi w nim biuro swej działalności jako logopeda, natomiast gabinet logopedyczny, w którym świadczy swoje usługi, znajduje się w innym miejscu.

Pismem z 19 kwietnia 2018 r., doręczonym pozwanemu 23 kwietnia 2018 r. powódka wezwała Bank do zapłaty na jej rzecz kwoty 218.513,19 zł w terminie 7 dni

od otrzymania pisma, podnosząc, że umowa kredytu jest nieważna ze względu na zawarte w niej niedozwolone postanowienia umowne.

W oparciu o te ustalenia faktyczne, Sąd pierwszej instancji podzielił stanowisko powódki o nieważności kredytu i zasądził na jej rzecz dochodzoną kwotę z tytułu zwrotu świadczenia nienależnego, przedstawiając szczegółowe motywy w pisemnym uzasadnieniu wyroku.

Po rozpoznaniu apelacji pozwanego Banku, Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z 17 września 2021 r. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 1 w ten sposób, że oddalił powództwo o ustalenie nieważności opisanej wyżej umowy kredytu; w punkcie 2 w ten sposób, że zasądzoną w nim od pozwanego na rzecz powódki kwotę 218 513,19 zł obniżył do kwoty 14 457,91 zł, oddalając powództwo w pozostałej części, a także w punkcie 3 w ten sposób, że zasądził od powódki na rzecz pozwanego koszty procesu w kwocie 10.817 zł. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego Banku w pozostałej części (pkt II) oraz zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 22.988 zł z tytułu zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, ale dokonał ich odmiennej oceny prawnej, w szczególności uznając, że nie sposób podzielić konstatacji Sądu Okręgowego, iż przyjęty w umowie kredytu sposób ustalania kursów kupna/sprzedaży CHF jest nietransparentny, nieprecyzyjny i dający całkowitą dowolność Bankowi, co miałoby prowadzić do naruszenia zasady równości stron, sprzeczności tych postanowień umownych z dobrymi obyczajami i rażącego naruszenia interesu powódki jako konsumentki. Sąd drugiej instancji podniósł, że podstawą obliczenia kursu CHF wskazanego w § 17 umowy są kursy średnie Narodowego Banku Polskiego (dalej NBP), które nie mogą być uznane za nieprzejrzyste i podlegające woli jednej ze stron. Kurs ten jest kształtowany przez realia rynku walutowego i publikowany przez bank centralny. Zgodnie z umową kredytu zawartą przez strony, średni kurs NBP podlegał skorygowaniu o marżę, stanowiącą dochód kredytodawcy, przy czym umowa istotnie nie zawierała jakichkolwiek kryteriów ustalania jej wysokości. Jedynie w tym zakresie, czyli marży Banku, postanowienia umowne mogą być, w ocenie Sądu Apelacyjnego, uznane za

abuzywne i niewiążące konsumenta; nie dotyczy to natomiast odesłania do średnich kursów NBP. Umowa kredytu może zatem obowiązywać po wyeliminowaniu fragmentu (części) niedozwolonego postanowienia umownego odnoszącego się do marży jako odrębnego zobowiązania umownego podlegającego indywidualizowanemu badaniu na gruncie art. 385¹ k.c. Przyjmując to założenie, Sąd Apelacyjny oddalił roszczenie powódki o ustalenie nieważności umowy oraz oddalił powództwo o zasądzenie ponad kwotę 14 457,91 zł, stanowiącą nienależne świadczenie Banku w postaci nadpłaconej przez powódkę marży.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 65 § 1 oraz art. 353¹ k.c. w związku z art. 69 ust. 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1646, dalej: „pr. bank”), naruszenie art. 358¹ § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 pr. bank. oraz art. 58 § 1 k.c., a także naruszenie art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 23d ustawy z 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (jedn. tekst Dz.U. z 2024 r., poz. 1616, dalej: „u.o.k.k.”). Formułując te podstawy kasacyjne, powódka wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna powódki podlega odrzuceniu jako niedopuszczalna w części skierowanej przeciwko oddaleniu apelacji pozwanego Banku, albowiem w tym zakresie powódka nie ma interesu w zaskarżeniu niekorzystnego dla pozwanego rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego. Skarga w pozostałej części zasługuje na uwzględnienie wobec trafności sformułowanych w niej podstaw.

Odnosząc się do nich należy w pierwszym rzędzie przypomnieć, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., stanowiącego implementację do polskiego porządku prawnego, unormowań Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”), postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron,

w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.) Zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków. W świetle zaś art. 7 ust. 1 tego aktu prawnego zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami. Dyrektywa ustanawia przy tym tzw. minimalny standard ochrony, co oznacza, że w zgodzie z postanowieniami dyrektywy są m.in. takie środki, które zapewniają szerszą ochronę konsumentowi (zob. wyroki TSUE: z 15 marca 2012 r., C-453/10, pkt 33–35 oraz z 30 maja 2013 r., C- 97/11, pkt 47).

W aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) nie budzi wątpliwości, że klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenie kredytobiorcy i podlegają badaniu pod kątem abuzywności, jeżeli nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Klauzula indeksacyjna spełnia wymaganie wyrażenia jej prostym i zrozumiałym dla konsumenta językiem w sytuacji, w której przedstawia w sposób przejrzysty działanie mechanizmu waloryzacyjnego i jego skutki, umożliwiając konsumentowi orientację, w oparciu o zrozumiałe i jednoznaczne kryteria, co do wpływających z niej konsekwencji, które z ekonomicznego punktu widzenia mogą okazać się trudne do udźwignięcia w przypadku silnej deprecjacji waluty, w której konsument otrzymuje wynagrodzenie (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22 oraz wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 i z 3 października 2019 r., C-260/18). Wskazuje się także, że postanowienia umowne dotyczące mechanizmu przeliczania kwoty kredytu i rat kredytu ze złotych na walutę obcą i odwrotnie przy zastosowaniu kursów walut ustalanych przez Bank

kredytujący w Tabeli kursów walut obcych tego Banku, stanowią jedną całościową klauzulę indeksacyjną (waloryzacyjną), albowiem mogą one funkcjonować tylko łącznie, wyznaczając zakres zobowiązania Banku wobec kredytobiorców i odwrotnie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Wyróżnianie zatem klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli kursowej oraz poddawanie ich odrębnej ocenie nie ma podstaw. W tej sprawie Sąd Apelacyjny, dokonując oceny klauzul przewidujących indeksację kwoty kredytu kursem CHF (§10 ust. 8 i §17 ust. 1, 2 i 3 umowy kredytu) uznał za niedozwolone postanowienie umowne i w rezultacie wyeliminował z umowy jedynie ich fragment dotyczący marży banku, pozostawiając część odwołującą się do średniego kursu NBP. Ten zabieg usprawiedliwił zapatrywanie Sądu, że umowa jest ważna i może być kontynuowana. W ocenie Sądu Najwyższego rozpoznającego skargę kasacyjną powódki pogląd ten jest błędny.

Klauzula indeksacyjna została sformułowana w przedmiotowej umowie w ten sposób, że kurs kupna waluty określono jako wynik działania: średni kurs waluty ogłoszony w tabeli kursów NBP minus marża kupna, zaś odpowiednio kurs sprzedaży waluty określono jako wynika działania: średni kurs waluty ogłoszony w tabeli kursów NBP plus marża sprzedaży z tym, że za każdym razem odwoływano się do Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez Bank SA (z daty wpływu środków do Banku). Z materiału sprawy wynika, że powódka nie została poinformowana przez kredytodawcę o mechanizmie ustalania kursów CHF, nie miała na to żadnego wpływu, a nadto nie była w stanie zorientować się co do zakresu swojego zadłużenia oraz ocenić skutków ekonomicznych zawartej umowy, co przesądza, w świetle orzecznictwa TSUE i Sądu Najwyższego, o braku transparentności całego postanowienia umownego. Umowa nie opisywała zasad wyliczenia marży stanowiącej czynnik mający wpływ na kurs waluty i w tym zakresie pozostawiała Bankowi kredytującemu swobodę. Skoro zgodnie z brzmieniem całej klauzuli, kredytodawca był jednostronnie uprawniony do ustalania kursu CHF w celu określenia wyjściowego salda kredytu w CHF oraz wysokości rat obciążających kredytobiorcę, to ten mechanizm, pozostawiający kredytodawcy swobodę, należy uznać za oczywiście sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający interesy konsumenta, a także mający charakter abuzywny w całości, a nie tylko w części, jak przyjął Sąd Apelacyjny. W wyroku TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, stwierdzono,

że przepisy dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, żeby uznany za nieuczciwy warunek został częściowo utrzymany w mocy przez usunięcie elementów przesądzających o jego nieuczciwym charakterze, w przypadku gdyby to usunięcie sprowadzało się do mającej wpływ na istotę tych warunków zmiany ich treści (pkt 70); jedynie wtedy, gdyby element klauzuli indeksacyjnej kredytu hipotecznego dotyczący marży banku stanowił zobowiązanie umowne odrębne od innych postanowień umownych, które mogłoby być przedmiotem zindywidualizowanego badania jego nieuczciwego charakteru, sąd krajowy mógłby go usunąć (pkt 71). Na gruncie przedmiotowej umowy kredytu, nie ma uzasadnionych podstaw do przyjęcia, że postanowienie określające miarodajny kurs waluty jako sumę kursu średniego NBP i marży banku, dotyczy w istocie dwóch odrębnych zobowiązań umownych; postanowienie takie różni się zasadniczo od przywołanych w orzeczeniu Trybunału – uznanych za odrębne – postanowień umowy kredytu dotyczących odsetek zwykłych i odsetek za zwłokę (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 18 sierpnia 2023 r., I CSK 4167/22 oraz wyrok TSUE z 7 sierpnia 2018 r., C-96/16 i C94/17, pkt 76-77). Sąd *meriti* eliminując tylko część klauzuli waloryzacyjnej, uznał, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej niedozwolonych postanowień jest możliwe, opierając sposób ustalenia zobowiązania powódki na postanowieniu umownym odnoszącym się do średniego kursu CHF w Narodowym Banku Polskim oraz pomijając stanowisko powódki domagającej się ustalenia nieważności umowy w całości. Tymczasem eliminacja części klauzuli waloryzacyjnej *per se* nie zmienia tego, że cała klauzula waloryzacyjna od początku, z mocy samego prawa, dotknięta była bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób nadać mu skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21). W toku postępowania w niniejszej sprawie powódka powoływała się na nieważność umowy kredytowej i godziła się z jej skutkami. Uznanie klauzul indeksacyjnych za abuzywne oznacza, że są one - z mocy samego prawa od momentu zawarcia umowy - bezskuteczne (nie wiążą) konsumentów (art. 3851 § 1 k.c.), aczkolwiek strony pozostają związane umową w pozostałym zakresie, jeśli jest to tylko możliwe (zob. wyroki TSUE z 26 października 2006 r., C - 243/08 i z 1 października 2015 r. C - 348/14; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca

2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 87 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13). Stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowienia w umowie kredytu może uzasadniać uznanie umowy za nieważną. Umowa będzie dotknięta nieważnością, gdy bez abuzywnych postanowień jej obowiązywanie nie jest możliwe w świetle prawa i nie zaszły przesłanki umożliwiające zastosowanie regulacji zastępczej, a konsument postanowień abuzywnych nie potwierdził, nie udzielając następnie świadomej i wolnej zgody na te klauzule i tym samym odmawiając przywrócenia im skuteczności z mocą wsteczną (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56; uchwała Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, Nr 6, poz. 40; wyroki TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18 i z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD, 2021, Nr 2, poz. 20; z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21 i z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22).

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

Agnieszka Piotrowska

Władysław Pawlak

Karol Weitz

(A.D.)

[r.g.]